

Η ανεύρεση της βαθιάς καρδιάς κατά τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας Ζάχαρου, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η ανεύρεση της βαθιάς καρδιάς κατά τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή

Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας

(Ι. Ν. Αγίων Αποστόλων Λονδίνου 17.03.2017)

Η χάρη του Θεού μας σύναξε σήμερα, στην αρχή της Μεγάλης Σαρακοστής, για να εκφράσουμε στον Κύριο τον πόθο μας για την απόκτηση του πνεύματος της σοφίας και της συνέσεως των εντολών Του.

Η Γραφή, όμως, μας προειδοποιεί: «Κτήσασθαι σοφίαν ακάρδιος ου δυνησετε»[1]. Τι είναι η καρδιά για εμάς τους Χριστιανούς και ποιός άνθρωπος ονομάζεται «ακάρδιος»;

Η καρδιά του κάθε ανθρώπου πλάσθηκε από τον Θεό με ιδιαίτερο και μοναδικό τρόπο[2]. Είναι ανεπανάληπτη και αποτελεί το κέντρο της ανθρώπινης υποστάσεως[3]. Ο άνθρωπος είναι μεγαλειώδης όταν πλησιάζει τον Θεό με «καρδιάν βαθειάν»[4], γιατί εκεί είναι «ο τόπος της πνευματικής προσευχής»[5]

και γενικά το «πεδίο των πνευματικών αγώνων»[6]. Η αυθεντική θεωρία και γνώση του Θεού είναι αναπόσπαστη από την αίσθηση της βαθειάς καρδιάς. Γι' αυτό και ο λόγος του Θεού βεβαιώνει ότι «ο κρυπτός της καρδιάς άνθρωπος» είναι «ενώπιον του Θεού πολυτελής»[7].

Η κλήση του Κυρίου στον άνθρωπο απευθύνεται στην καρδιά, «το πνευματικό κέντρο του προσώπου»[8], που κατέχει την ικανότητα να προσλάβει την αιωνιότητα και «να γνωρίζη το αρχέτυπον αυτής τον Ζώντα Θεόν»[9].

Ο άνθρωπος, όμως, που δεν αισθάνεται την καρδιά του, αλλά στη θέση του λαμπερού κατοικητηρίου του Θεού έχει μόνο μία αντλία που στέλνει αίμα στο σώμα, είναι «ακάρδιος», και «κτήσασθαι σοφίαν ου δυνήσεται». Ο άνθρωπος είναι ζωντανός ενώπιον του Θεού, μόνο όταν έχει θεία και νοερά αίσθηση[10] στην καρδιά του.

Διαφορετικά, έχει τη φύση του διηρημένη, άλλο ζητεί η καρδιά, άλλα σκέφτεται ο διασκορπισμένος νους και το αχαλίνωτο σώμα επιζητεί επίμονα την ικανοποίηση των αναγκών και των παθών του. Ο νους αποσυνδεδεμένος από την καρδιά διαχέεται με τις αισθήσεις στον κτιστό κόσμο. «Κλυδωνίζεται και περιφέρεται παντί ανέμω»[11] της φαντασίας και εύκολα αιχμαλωτίζεται από δαιμονική ενέργεια και πλάνη. Η καρδιά χωρίς την επισκοπή του ηγεμονεύοντος νου στις εισόδους της μένει πωρωμένη και είναι γη εκφέρουσα διαλογισμούς πονηρούς, που αποπνίγουν την άφθαρτη σπορά του λόγου του Θεού. Γίνεται, τότε, καταγώγιο κάθε φαυλότητας. Η αμαρτία, ως πνευματικό γεγονός, διαπράττεται μυστικά στο βάθος της καρδιάς του ανθρώπου.

Για να γίνουν, λοιπόν, το σώμα και το πνεύμα του ανθρώπου τόπος εμφανείας της δόξης του Θεού, για να μπορέσουμε να φθάσουμε να εορτάσουμε το προσωπικό μας Πάσχα, χρειάζεται να βρούμε τη βαθειά καρδιά μας. Ο σκορπισμένος νους στις μάταιες και ανούσιες μέριμνες πρέπει να επιστρέψει και να ενωθεί με το «ενδότατον σώμα» του σώματός, την καρδιά.

Το θησαυροφυλάκιο των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος, η Αγία και Αμόλυνη Εκκλησία, θέσπισε την περίοδο των Αγίων Νηστειών ως ένα φως που καταυγάζει και εξαγοράζει τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής μας. Η Μεγάλη Σαρακοστή είναι για μας μια μεγάλη ευκαρία, ένα προνόμιο, που μας δίνει ο Θεός για να συνεργήσουμε μαζί Του, για να αναζωοपुरώσουμε τη χάρη που λάβαμε στο Άγιο Βάπτισμα και να ζωοποιήσουμε την καρδιά μας.

Αυτή η περίοδος λοιπόν, μας βοηθά να προσφέρουμε το δικό μας ελάχιστο μέρος στον Θεό, για παράδειγμα με την εκπλήρωση της εντολής της νηστείας. Η νηστεία ταπεινώνει το σώμα και το πνεύμα μας, για να δημιουργηθεί χώρος στην καρδιά για την επίσκεψη της χάριτος. Η χάρη αυτή μας ενώνει με τα υπόλοιπα μέλη της Εκκλησίας και έτσι γινόμαστε κοινωνοί ακόμη και των χαρισμάτων των δυνατών Της μελών, δηλαδή, όλων των Αγίων.

Η νηστεία, σύμφωνα με τον Γέροντα Σωφρόνιο, εκλεπτύνει την καρδιά και την καθιστά διορατική[12], ικανή κατά χάρη να δεχθεί πνευματική γνώση. Με το ίδιο πνεύμα διδάσκει ο άγιος Σιλουανός ότι η νηστεία βοηθά, όταν συνδιάζεται με την

εγκράτεια, την αγρυπνία, την ησυχία και τις άλλες αρετές. Την κύρια δύναμή της, όμως, την αντλεί από την ταπείνωση[13].

Από τα πρώτα βήματα της θεραπευτικής διαδικασίας, που προτάσσει η Εκκλησία αυτή την περίοδο είναι η συναγωγή του νου από τη διάχυσή του στο περιβάλλον με τις αισθήσεις και η είσοδός του στην καρδιά με τη μετάνοια. Ο νους ενώνεται με την καρδιά σε μια καινούρια θεωρία: ο Θεός γίνεται το κέντρο όλων των πραγμάτων και ο άνθρωπος ταπεινά φέρεται προς Αυτόν.

Το πνεύμα της μετανοίας αναμοχλεύει τα βάθη μας και φανερώνει τα κρυπτά της καρδιάς μας. Τότε βλέπουμε με τα μάτια του Θεού την πραγματική κατάστασή μας. Όπως η αμαρτία διαπράττεται στο βάθος της καρδιάς, έτσι και η μετάνοια επιτελείται στον πιο ενδόμυχο χώρο του πνεύματός μας, στην καρδιά. Η μετάνοια θεραπεύει και ενισχύει τη φύση μας με τη χάρη του Θεού και γεννά μέσα μας ακατάσχετη ορμή και πόθο προς τον Θεό.

Η Αγία Εκκλησία κατά την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής προσπαθεί να εντείνει και να εμψυχήσει σε μας την ορμή της μετανοίας με τη νηστεία, τις κατανυκτικές και πλούσιες ακολουθίες, τις μετάνοιες, τις γονυκλισίες και όλα τα αγωνίσματά της. Σκοπός της είναι να εμπνεύσει σε μας ζέουσα προσευχή, που αποκαθαίρει από τα πάθη και να φυτεύσει μέσα μας τον άγιο πόνο της θείας αγάπης, ώστε ούτε στο νου ούτε στην καρδιά μας να μείνει άλλο νόημα, παρά το μίσος για την ευπερίστατη αμαρτία και η φλογερή έφεση προς τον Σωτήρα Θεό. Κεντρικό σημείο αυτής της μετανοίας είναι να φυλάξουμε τη συνθήκη που κάναμε στο Βάπτισμά μας με τον Θεό, ότι πλέον θα είμαστε νεκροί για την αμαρτία και ζωντανοί για τον λόγο και τα προστάγματα Του.

Η Εκκλησία, κατά την Αγία και Μεγάλη Σαρακοστή, θέλει να μας καταστήσει μετόχους του λόγου του Κυρίου: «Εγενόμην νεκρός, και ιδού ζων ειμι» [14], δίνοντάς μας την ευκαιρία να λάβουμε μια μικρή γεύση θανάτου με τη νηστεία, την εξομολόγηση, την ελεημοσύνη και γενικά την άσκηση. Με τα παθήματα της Σαρακοστής γινόμαστε όμοιοι και συγγενείς του «παθητού» στον κόσμο αυτό Χριστού, και μας μεταδίδεται «η δύναμη της Αναστάσεως» Του, ώστε και εμείς ως φωτόμορφα τέκνα Της να ψάλλουμε κατά την κλητή και αγία ημέρα του Πάσχα: «Χθες συνεθαπτόμην Σοι, Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον Αναστάντι Σοι». Κατά το μέτρο που μετέχουμε στα παθήματα και την «κένωση» του Χριστού παρέχεται σε μας ο πλούτος των χαρισμάτων Του και της δωρεάς της Αναστάσεώς Του.

Ένας ακόμη τρόπος ανευρέσεως της βαθιάς καρδιάς είναι η συνεχής ανάγνωση των Γραφών. Ο λόγος του Χριστού είναι άκτιστο Θείο Φως, που απευθύνεται στη βαθιά καρδιά του ανθρώπου, που είναι ο τόπος και το κέντρο της υποστατικής

του αρχής. Πρώτα από όλα, λοιπόν, για να ανοίξει η καρδιά μας στον λόγο του Χριστού και να λάβουμε τη χάρη της μετανοίας, πρέπει να έχουμε ολοκληρωτική πίστη στην Θεότητα του Χριστού. Τότε ο ζωνταντός λόγος του Χριστού θα πέφτει στα βάθη της καρδιάς μας ως σπέρμα αγάπης που θα γεννά στην ψυχή τη μετάνοια, δίνοντάς μας τη δυνατότητα να υπερβούμε τα μέτρα της συνήθους θρησκευτικής συνειδήσεως. Τότε, εμπειρικά θα πεισθούμε ότι η διδαχή του Χριστού υπερβαίνει το επίπεδο της ηθικής και είναι θεοποιός. Η Ευαγγελική διδαχή με τη λαμπρότητα του Λόγου του Θεού φωτίζει την εσωτερική όραση και εκλεπτύνει την πνευματική αίσθηση της καρδιάς μας, ώστε ούτε μία κίνηση ούτε μία έννοια στο εξής να μην ξεφεύγει την προσοχή μας. Η παραμονή στον λόγο του Κυρίου μας οδηγεί στην τήρηση των θείων εντολών και με αυτή θέτουμε τον εαυτό μας στην οδό του Κυρίου, οπότε Εκείνος, που είναι η Οδός, γίνεται Συνοδοιπόρος μας. Έχοντας με πόθο και καρτερία παραμένει στον Ευαγγελικό λόγο, όπως ο Λουκάς και ο Κλεόπας, αποκτούμε «καιομένη καρδιά»[15], έτοιμη να δεχθεί και να αναγνωρίσει τον Αναστημένο Κύριο από την πύρωση και την ηδύτητα της αγάπης Του.

Ο νους κατεβαίνει στην καρδιά, θεραπεύεται και ενώνεται μαζί της όταν σταυρωθεί με τα Ευαγγελικά προστάγματα. Τότε μας επισκιάζει η χάρη και μας καθιστά ικανούς να αποταγούμε από όλα τα ορατά πράγματα του κόσμου και να μαθητεύσουμε στο πνεύμα της άφθαρτης αγάπης του Χριστού.

Η πραγματοποίηση αυτής της ενότητας γίνεται δυνατή με τη σταύρωση που πραγματοποιείται σε δύο φάσεις: στην πρώτη καταβάλλουμε μεγάλο αγώνα για να εκφύγουμε τη ματαιότητα του κόσμου και τη δουλεία στα υψηλά του πρότυπα, που είναι βδέλυγμα μπροστά στον Θεό[16], κατά τον Απόστολο Παύλο: «εμοί κόσμος εσταύρωται»[17]. Στη δεύτερη φάση η προσπάθειά μας συγκεντρώνεται στο να παραδοθούμε πλήρως στο θέλημα του Θεού, να εκριζώσουμε το νόμο της αμαρτίας από την καρδιά μας και να αποδεσμευθούμε από τη δουλεία του εαυτού μας, «καγώ τω κόσμω».

Η πνευματική πάλη συνεχίζεται ωσότου ο Ευαγγελικός λόγος εγκαινιστεί μέσα μας ως ο μόνος και αιώνιος νόμος της υπάρξεώς μας. Τότε γινόμαστε ναός του Θεού και περιφέρουμε μέσα μας ως ένοικο το Πνεύμα της χάριτος, ανεξάρτητα από τις εξωτερικές συνθήκες στις οποίες διαβιώνουμε. Όλη η κτίση γίνεται για μας Εκκλησία και τόπος παραστάσεως ενώπιον του ζώντος Θεού[18].

Ο Γέροντας Σωφρόνιος διέκρινε στα δύο αυτά στάδια δύο βαθμούς πνευματικής ελευθερίας: ο πρώτος είναι η αποταγή μας από τον κόσμο και η παραίτησή μας από το να εξουσιάζουμε τους άλλους. Ο δεύτερος είναι η τέλεια καρδιακή ελευθερία, που απαιτείται για να μπορέσουμε να σταθούμε ακλόνητα στην

παρουσία του Κυρίου. Πρόκειται για την «εσωτερική χειραφέτηση από την εξουσία των άλλων πάνω μας»[19]. Η τελείωση του ανθρώπου στην ελευθερία είναι η τελείωσή του ως προσώπου. Αυτό είναι η τέλεια καταξίωση και ο έσχατος προορισμός μας, να γίνουμε καθ' ομοίωση Θεού.

Οι άγιοι Δωρόθεος Γάζης και Γρηγόριος Παλαμάς ερμηνεύοντας το χωρίο του Αποστόλου Παύλου «εμοί κόσμος εσταύρωται καγώ τω κόσμω» εφαρμόζουν τις δύο φάσεις της σταυρώσεως στη ζωή του μοναχού. Και οι δύο Πατέρες συνδέουν την πρώτη φάση με την αποφυγή της ευπερίστατης αμαρτίας στον κόσμο[20], ενώ τη δεύτερη με την εσωτερική νέκρωση του ανθρώπου για τα αμαρτωλά πάθη, δηλαδή με την αγία απάθεια[21].

Πως μπορούμε, όμως, να μην αμαρτάνουμε ζώντας μέσα στον κόσμο, που «όλος εν τω πονηρώ κείται»[22]; Αυτό είναι δυνατόν αν μάθουμε να ζούμε με την καρδιά μας, μεμφόμενοι τον εαυτό μας στην προσευχή της μετανοίας και νήφοντας επικαλούμενοι το όνομα του Κυρίου Ιησού. Με τη νήψη θα βρούμε στην καρδιά πηγή ύδατος[23] και φως και τότε ο νους θα ελκύεται εκεί. Οι εμπαθείς προτάσεις ή εικόνες, δεν θα τυπώνονται στον νου και στην καρδιά, απλώς θα περιφρονούνται, διότι η έλξη του έσω ανθρώπου προς την καρδιά θα είναι ισχυρότερη από τις εξωτερικές εντυπώσεις, διότι όπως λέει η Γραφή: «ότι μείζων εστίν ο εν υμίν η ο εν τω κόσμω»[24]. Χωρίς νήψη η χάρη δεν διατηρείται στην καρδιά. Το πνευματικό πένθος μας κρατά σε διαρκή επαφή με το Πνεύμα της Ζωής, εωσότου η χάρη του Θεού, που συσσωρεύεται στην καρδιά φθάσει το πλήρωμα της. Τότε, θα πραγματοποιηθεί η νέα γέννησή μας εν Πνεύματι Αγίω.

Ο Χριστός, με το Σταυρό και την Ανάστασή Του, εκπλήρωσε τη μεγάλη εντολή που έλαβε «παρά του Πατρός Αυτού»[25] και έδωσε στους πιστούς «χάριν αντί χάριτος». Ο επικαλούμενος το Όνομα του Ιησού μυείται στο μυστήριο του Σταυρού και της Αναστάσεως του Χριστού και η καρδιά του ζωντανεύει και γίνεται ναός της Θεότητας. Η θεοπρεπής επίκληση του Ονόματος του Χριστού ζωοποιεί την παρουσία του Αιωνίου Θεού στην καρδιά μας και ως ενέργεια νέας ζωής διαπερά όλο το είναι μας. Η επανάληψη του Ονόματος του Χριστού όχι μόνο γίνεται ανεπαχθής, αλλά μας οδηγεί σε αυξανόμενο πλήρωμα αγάπης και γνώσεως. Οι οφθαλμοί μας διανοίγονται και κατανοούμε μέσα στην καθημερινή μας ζωή τα μυστήρια της οδού του Χριστού, της ανεξιχνίαστης Πρόνοιάς Του, και πλουτίζουμε σε πείρα αιωνιότητος.

Ο καιρός της Νηστείας είναι καιρός εργασίας πάνω στην καρδιά μας και ένα σχολείο εκουσίου θανάτου. Η οδός του Κυρίου εκτείνεται δια μέσου του θανάτου του Σταυρού, των καταχθονίων του άδη μέχρι και της ζωηφόρου Αναστάσεως. Και εμείς, όταν αναλαμβάνουμε εκούσια παθήματα και αποδεχόμαστε αγόγγυστα και

με ευχαριστία τα θλιβερά που η Πρόνοια του Θεού επιτρέπει στη ζωή μας, εξερευνούμε με πίστη το άρρητο μυστήριο της θείας Αγάπης, που έφθασε για χάρη μας μέχρι των κευθμώνων του άδη. Η γνώση του μυστηρίου του Χριστού δεν θα είναι ποτέ ολοκληρωμένη, αν η εμπειρία του ανθρώπου δεν συμπεριλάβει και τον άδη.

Η πίστη στην Ανάσταση του Χριστού και η ελπίδα στην δική μας ανάσταση μας εμπνέουν να ζήσουμε σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, νεκρώνοντας το θέλημα της σαρκός μας. Έτσι, θα αναφανεί η βαθειά καρδιά μας και θα γνωρίσουμε εμπειρικά ότι μεταβήκαμε «εκ του θανάτου εις την ζωήν».

Μόνο ο,τι εργασθούμε πάνω στην καρδιά μας θα μας συνοδεύσει στην αιωνιότητα. Αν σε αυτή τη ζωή καθαρίσουμε την καρδιά μας, τότε σύμφωνα με την επαγγελία του Θεού θα δούμε το Πρόσωπό Του: «μακάριοι οι καθαροί τη καρδιά ότι αυτοί τον Θεόν όψονται»[26].

Η τραγωδία του σύγχρονου ανθρώπου συνίσταται στο ότι ζει έξω από την καρδιά του, σκέφτεται, εργάζεται, μιλά, ακόμη αγαπά και προσεύχεται έξω από την καρδιά του. Η περίοδος όμως της Μεγάλης Τεσσαρακοστής δίνει σε μας, τους Χριστιανούς, μια μεγάλη ευκαιρία να βρούμε την καρδιά μας και να επιστρέψουμε σε αυτήν ως ο άσωτος υιός. Η θέα του εσωτερικού μας άδη, κάτω από το φως της αγιότητας του Θεού και της ζέσης της άμωμης αγάπης Του, που ήλθε να δώσει ζωή και όχι θάνατο, θα προκαλέσει στην ψυχή μας τον ακατάσχετο πόθο να απαλλαγούμε από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της πτώσεώς μας και να παραδοθούμε ολοκληρωτικά στον Θεό του Φωτός και της αγάπης[27]. Η φωνή του Κυρίου θα ηχεί στην καρδιά μας: «Υιέ μου, δος μοι την καρδίαν»[28] και η ίδια θα αντιφωνεί: «Υιός μου ει συ, εγώ σήμερα γεγέννηκά σε»[29].

Με τον ζώντα λόγο Του ο Κύριος Ιησούς έσπειρε «άφθαρτον σποράν» και με τη χάρη του Πνεύματός Του μας έδωσε τη δωρεά της υιοθεσίας. Γέννησε, δηλαδή, την Εκκλησία και μας έκανε τέκνα της Αναστάσεώς Του. Η νίκη του Χριστού πάνω στον έσχατο εχθρό, τον θάνατο, γίνεται μέσα στην καρδιά μας και εκεί λαμβάνει χώρα και ο θρίαμβος της Ορθοδόξου πίστεως. Με άλλα λόγια, η χάρη θα αποτυπώσει στην καρδιά μας την εικόνα του Κυρίου Ιησού και θα μας μεταδώσει την παγκόσμια νίκη Του πάνω στον θάνατο.

Ας ευχαριστήσουμε τον Θεό που μας δίνει την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής διεγερμένη από τη χάρη Του, για να μας βοηθήσει να βρούμε την βαθειά καρδιά μας και εκεί να εισέλθουμε στη ζωοποιό Παρουσία του Χριστού, εγχειγερμένου εκ νεκρών. Ο Χριστός, ο Νυμφίος της Εκκλησίας, κρούει τη θύρα της καρδιάς μας, ζητώντας την τέλεια ένωση της ψυχής μας με το Άγιο Πνεύμα Του. Κάθε

προσέγγιση και είσοδος στην θαυμαστή Παρουσία του Κυρίου Ιησού είναι το δικό μας Πάσχα. Είθε κανείς πιστός να μη μείνει έξω του Νυμφώνος Χριστού, αλλά έχοντας όλοι νομίμως διαβεί την ψυχωφελή Τεσσαρακοστή ως καιρό ανανεώσεως και σταθμό χάριτος, να κροτήσουμε Πάσχα Αιώνιο. Αμήν.

[1] Παροιμ. Σολομ. 17,16.

[2] Βλ. Ψαλμ. 32,15.

[3] Αρχιμ. Σωφρονίου, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, Έσσεξ Αγγλίας, ³1996, σ. 132 και 268.

[4] Ψαλμ. 63,7.

[5] Αρχιμ. Σωφρονίου, *Περί Προσευχής*, Έσσεξ Αγγλίας, ²1994, σ. 19.

[6] Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, ⁷1996, σ. 12.

[7] Α' Πέτρ. 3,4.

[8] *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, σ. 272.

[9] Ο. π., σ 300.

[10] Βλ. Παρ. 15,14.

[11] Βλ. Εφ. 4,14.

[12] *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, σ. 156.

[13] Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, Έσσεξ Αγγλίας ⁷1995, σ. 584-585.

[14] Αποκ. 1,18.

[15] Λουκ. 24,32.

[16] Λουκ. 16,15.

[17] Γαλ. 6,17.

[18] Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*, Έσσεξ Αγγλίας, ⁷1995, σ. 378.

[19] Βλ. *Οψόμεθα τον Θεόν*, σ. 184.

[20] Βλ. *Εβρ.* 12,1.

[21] Αββά Δωροθέου, Διδασκαλία 1, *PG 88, 1629D*. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 11, *PG 151, 128D-129A*.

[22] *Α΄ Ιω.* 5,19.

[23] *Ιω.* 4,14.

[24] *Α΄ Ιω.* 4,4.

[25] *Ιω.* 1,16.

[26] *Ματθ.* 5,8.

[27] Βλ. *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, σ. 68-69.

[28] *Παροιμ.* 23,26.

[29] *Εβρ.* 5,5.